

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА НЕТАРИФНИТЕ МЕРКИ ОТ ТРЕТИ СТРАНИ СПРЯМО ИЗНОСА НА СТОКИ ОТ Р БЪЛГАРИЯ

Момчил Антов*

Увод

Прилаганата външнотърговска политика на Европейския съюз обхваща всички мерки, засягащи вноса и износа на стоки, които са въведени по отношение на трети страни. Подобни мерки има въведени и в страните – партньори на ЕС и те оказват въздействие върху възможността на европейските износители да реализират своите стоки на тези пазари. В наши дни се наблюдава непрекъснато нарастване на бариерите, с които се сблъскват европейските компании на чуждестранните пазари. Р България като страна – членка на ЕС е пряко засегната от политиките на останалите държави по света по отношение на търговските им връзки със Съюза.

Обект на изследване в настоящата статия са приложимите от трети страни нетарифни мерки спрямо вноса на стоки от страните-членки на ЕС.

Предмет на изследване е въздействието на нетарифните мерки от трети страни спрямо експорта на Р България като част от ЕС.

Цел на разработка е да се очертаят насоките на въздействие от приложението на нетарифните мерки в трети страни за българските износители.

За постигане на посочената цел са предвидени за изпълнение следните задачи:

Първо. Извеждане на основните особености на нетарифните мерки.

Второ. Очертаване на въздействието на въведените спрямо ЕС нетарифни мерки върху българския експорт на стоки.

Същност и значение на нетарифните мерки

В съвременните усложнени международни икономически условия все повече държави се опитват да разширят обхвата на въвежданите от тях мерки по отношение на търговията със стоки, насочени към защита на националните им интереси. Подобни политики не изключват и другата посока, в която международните отношения се развиват интензивно, а именно изгражда-

* Момчил Антов, доктор по икономика, доцент, катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“, Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов, email: m.antov@uni-svishtov.bg

нето на зони за свободна търговия и цялостно опростяване на правилата, при които се осъществява търговията. Тези две насоки за развитие на международните търговски отношения са в постоянен противовес, което често води до затруднения пред бизнеса за изграждане на стабилни и предвидими вериги за доставки на стоки, а от тук като цяло и напрежение при договарянето и изпълнението на търговските сделки. Разразилите се през последните няколко години „търговски войни“ между водещите икономики в света показват силата и значението на т.нар. тарифни мерки, които най-общо се свързват с приложимите ставки на митата, налагани от една страна по отношение вноса на стоки от друга страна или регион. В същото време с не помалка сила и значение с пряко въздействие върху търговията оказват и т.нар. нетарифни мерки (НТМ), които много често се въвеждат с цел директното ограничаване на търговията с определени стоки или конкретни страни и региони. Въпреки това, следва да се има предвид, че политиките на Световната търговска организация (СТО) забраняват приложението на по-ограничителни технически регламенти върху вноса, отколкото тези, които се прилагат за местните продукти.

Обикновено НТМ се реализират под формата на различни регистрационни, разрешителни или ограничителни режими по отношение на търгуваните стоки, които могат да бъдат онагледени като:

- ветеринарен контрол за живи животни и продукти от животински произход, за риба и рибни продукти;
- фитосанитарен контрол за растения, растителни и др. продукти;
 - контрол за съответствие на качеството на *пресни плодове и зеленчуци*;
 - контрол на *фуражи*;
 - контрол на *лекарства*;
 - контрол на търговията със *застрашени видове на дивата флора и фауна*, съгласно изискванията на Вашингтонската конвенция (CITES);
 - експортен контрол върху *стоки с възможна двойна употреба*;
 - износ и временен износ на *културни ценности*;
 - *оръжие и взривни вещества*;
 - контрол на *наркотици и прекурсори*;
 - контрол на *радиоактивни материали и отпадъци*;
 - спазване на въведено *ембарго спрямо определени страни* в изпълнение на Общи позиции на Съвета на ЕС и Резолюции на Съвета за сигурност на ООН;
 - продукти от *стомана и желязо*;
 - лицензионни режими;

- ограничения на търговската политика за *необработени диаманти* – Кимбърлийски процес;
- превоз на *опасни отпадъци* – спазване на изискванията на Базелската конвенция за контрол на трансгранично движение на опасни отпадъци и тяхното унищожаване;
- *други* ограничения и забрани.

Митническите разпоредби не изключват прилагането и на национални забрани или ограничения във връзка и с опазването на обществения морал, обществения ред, обществената сигурност, опазването на здравето и живота на хората и на животните, защитата на растенията, както и на националното богатство, имащо, историческа, археологическа стойност и защитата на индустриалната и търговска собственост. Всичко това показва, че поради стратегическото си място на границите и компетенциите по контрола, който упражняват върху международната търговия, митниците носят голяма отговорност и играят важна роля за защита интересите на обществото в широк обхват от насоки. Въпреки това следва да се има предвид, че ролята на митническите органи в тези случаи е да подпомагат съответния компетентен национален орган по осъществяването на контрола, свързан със съответните забрани и ограничения на основата на споразумения или инструкции за сътрудничество и взаимодействие, а не самите митнически органи да ги налагат и изпълняват.

Въздействие на въведените спрямо ЕС нетарифни мерки върху българския експорт на стоки

На ниво Европейски съюз има въведени редица тарифни и нетарифни мерки по отношение вноса и износа на стоки, които са част от прилаганата външнотърговска политика на Съюза спрямо определени страни и региони. В същото време европейските износители попадат в обхвата на въведени подобни мерки в останалата част от света и това следва да бъде вземано под внимание винаги, когато те се подготвят да навлизат на нов пазар. Р България като страна – членка на ЕС е пряко засегната от политиките на останалите държави по света по отношение на търговските им връзки със Съюза, което оказва сериозно въздействие върху възможността на българските износители да разширяват своите пазари.

Въпреки наблюдаващото се в наши дни непрекъснато нарастване на бариерите, с които се сблъскват европейските компании на чуждестранните пазари, благодарение на твърдия отговор на ЕС, през последния мандат на Европейската комисия са премахнати общо 123 такива бариери. Допълнително през 2019 г. е договорено премахването на още 40 нетарифни мерки спрямо ЕС, което позволи на европейските износители да генерират над 8

милиарда евро допълнителен износ през 2019 г. Сред тези отпаднали търговски бариери внимание заслужават: премахването от страна на Китай на ограниченията върху вноса на продукти от говеда и овце; отпадане на руските антидъмпингови мерки за лекотоварни превозни средства; отпадане на задължителните ветеринарни сертификати, ограничаващи износа на кожени изделия за Индия; премахване на ограниченията за използването на определени добавки във виното и спиртните напитки в Япония; отпадането на задължителното етикетиране на текстил в Египет и др.

В същото време следва да се има предвид, че през 2019 г. Генерална дирекция „Търговия“ (DG Trade) към Европейската комисия е идентифицирала 43 нови търговски бариери, поставени от трети страни по отношение на търговските им отношения с ЕС. С тях общият им брой достига рекордно високите 438 мерки в 58 различни държави, което струва на бизнеса на ЕС милиарди евро всяка година (European Commission, 2020, p. 4) [H]. Тези мерки имат различен характер, като пряко засягат вноса и износа на стоки на митническо ниво чрез санитарни и/или фитосанитарни (SPS) мерки (102 бариери), повишаване на тарифите и количествени ограничения (73), административни процедури и лицензиране на внос (38), експортни данъци и ограничения (16) или търговски средства за защита, които не са в съответствие с международните задължения (14). Също така отделни части от тези мерки засягат продуктите след внос в третите страни чрез ограничения, свързани с необосновани технически бариери пред търговията по отношение на търговията със стоки, права на интелектуална собственост, държавни поръчки, извършване на специфични услуги и инвестиции и други.

От въведените през 2019 г. нови нетарифни мерки спрямо ЕС, най-значителни като ефект са тези от:

- Китай (4 нови бариери с оценяван търговски ефект от 15,63 млрд. евро):
 - проект за механизъм за преглед на киберсигурността;
 - трансграничен трансфер на лична информация и административни мерки за сигурност на данните;
 - достъп до пазара в телекомуникационните мрежи в Китай;
 - ограничения върху продуктите от от дърво.
- Австралия (2 нови бариери с оценяван търговски ефект от 4,7 млрд. евро):
 - австралийски стандарти за съдържание на сяра в горивото;
 - австралийски правила за дизайн на тежки четириколки.
- Саудитска Арабия (2 нови бариери с оценяван търговски ефект от 3,6 млрд. евро):
 - процедура за придобиване на саудитските марки за качество;
 - нови условия за внос на плодове и зеленчуци от ЕС;

- Алжир (3 нови бариери с оценяван търговски ефект от с 3.08 млрд. евро):
 - Забавено плащане за определен внос;
 - Специална такса по поръчка (DAPS) за широк списък от стоки;
 - Квотна стойност на вноса на автомобилни части за монтажни операции

От глобална гледна точка Китай и Русия са начело в общия списък, поддържайки съответно 38 и 31 проблемни търговски мерки по отношение на ЕС (виж таблица 1). В стойностно изражение най-голямо въздействие върху износа на ЕС възниква от мерките, въведени от Китай, САЩ, Австралия и Алжир. Те се отнасят до 80% от целия износ на ЕС, засегнат от нови мерки, и се фокусира предимно върху стоманата, алуминия и секторите на информационните и комуникационните технологии. С не по-малко значение са и мерките по отношение на стоки като живите животни и растения и продукти от животински или растителен произход, хранителните продукти, продукти на химическата промишленост и машиностроенето и др.

Таблица 1. Топ 6 страни по брой въведени нетарифни мерки спрямо ЕС

№	Държава	Брой НТМ	Основни групи от стоки по HS, обхванати от НТМ
1	2	3	4
1	Китай	38	Продукти от химическата и свързаните с нея индустрии Готови храни, напитки, спиртни напитки, оцет, тютюн Превозни средства, самолети и плавателни съдове Основни метали и изделия
2	Русия	31	Живи животни и продукти от животински произход Животински и растителни мазнини, масла и восъци Готови храни, напитки, спиртни напитки, оцет, тютюн
3	Индонезия	25	Живи животни и продукти от животински произход Растителни продукти Основни метали и изделия Машини и електрическо оборудване

Продължение

1	2	3	4
4	САЩ	24	Машини и електрическо оборудване Продукти от химическата и свързаните с нея индустрии Смоли, пластмаси и изделия от тях, каучук и изделия от каучук Превозни средства, самолети и плавателни съдове
5	Турция	23	Готови храни, напитки, спиртни напитки, оцет, тютюн Живи животни и продукти от животински произход Растителни продукти
6	Индия	23	Продукти от химическата и свързаните с нея индустрии Смоли, пластмаси и изделия от тях, каучук и изделия от каучук Основни метали и изделия

Източник: WTO, I-TIP Goods: Integrated analysis and retrieval of notified non-tariff measures [1]

През последните години българският бизнес затвърждава експортната си ориентация и износът на стоки от Р България за трети страни бележи постоянен ръст. Поддържането на тази тенденция е в пряка връзка именно с въведените от нашите страни партньори тарифни и нетарифни мерки, тъй като те са определящ фактор за достъпа на стоки от България до тези пазари. От представените в таблица 2 данни е видно, че експортът на България към топ 6 на страните по брой въведени нетарифни мерки спрямо ЕС е добре развит, като Турция, Китай и САЩ заемат челните места в българския износ. През 2019 г. тези шест държави формират 42,08% от общия износ на Р България за трети страни, което е показателно за тяхното голямо значение като търговски партньори на българския бизнес.

Таблица 2. Позиции в българския износ през 2019 г. на топ 6 страните по брой въведени нетарифни мерки спрямо ЕС

Позиция	Държава	Износ - FOB
1	Турция	4 057,1 млн. лв.
2	Китай	1 591,1 млн. лв.
4	САЩ	1 044,3 млн. лв.
5	Русия	1021,0 млн. лв.
15	Индия	216,0 млн. лв.
24	Индонезия	120,7 млн. лв.

Източник: НСИ, Търговия със стоки на България с трети страни през 2019 година (предварителни данни) [2]

Наличието на значителни по брой и вид ограничения, въведени от страна на тези шест държави по отношение на стоки от страните – членки на ЕС, в т.ч. и от Р България, оказва по-скоро негативно въздействие върху възможността на българските износители да развият бизнеса си на техните пазари. Страни като Турция и Русия са външноотърговски партньори на страната ни с дългогодишни традиции в износа на определени стоки, които в момента поради наличието на нетарифните мерки е трудно или дори невъзможно да бъдат изнасяни за тях. Премахването на въведените мерки би имало положителен ефект за ЕС и за страната ни, но следва да се има предвид, че пазарът на стоките, които попадат в обхвата на тези мерки, е възможно вече да е зает от други страни износители. Това означава, че връщането на българските стоки на тези пазари би отнело известно време и усилия от страна на българския бизнес, а в определени случаи това може и никога да не се случи.

Представените в таблица 3 данни класират секторите, в които през 2019 г. Р България е развивала експортната си дейност с трети за ЕС страни. Тези данни позволяват да се направи съпоставка между групите стоки, които преобладават в българския износ и тези, спрямо които страните – партньори на ЕС са въвели определени забрани и ограничения за внос на тяхна територия. Налице е припокриване при водещите сектори в нашия износ, а именно основни метали и изделия, машини, оборудване и превозни средства, разнообразни готови продукти, химични вещества и продукти и храни и живи животни. Това припокриване позволява да се направи изводът, че изнасяните от Р България стоки в основната си част попадат в обхвата на въведени нетарифни мерки от страна на страните, за които приоритетно изнасяме стоки. Това поставя страната ни в неизгодна позиция спрямо конкурентите от други държави извън ЕС и компенсирането на тези затруднения

пред износа може да се определи като съществено предизвикателство пред българския бизнес.

Таблица 3. Износ от България за трети страни по сектори през 2019 г.

Позиция	Износ по сектори за 2019 г.	
		млн. лв.
	Общо износ за трети страни	19 130,4
1	Артикули, класифицирани главно според вида на материала	3672,8
2	Минерални горива, масла и подобни продукти	3520,0
3	Машини, оборудване и превозни средства	3263,8
4	Химични вещества и продукти	2442,2
5	Разнообразни готови продукти	2143,7
6	Храни и живи животни	2119,7
7	Необработени (сурови) материали, негодни за консумация (изкл. горивата)	1396,5
8	Безалкохолни и алкохолни напитки и тютюн	283,4
9	Мазнини, масла и восъци от животински и растителен произход	241,8
10	Разни стоки	46,5

Източник: НСИ, Търговия със стоки на България с трети страни през 2019 година (предварителни данни) [3]

Нетарифните мерки по отношение на вноса и износа на стоки могат да се разглеждат като инструмент на защитната и фискалната функция на митническия контрол. Посредством тях се въвеждат редица ограничения имащи от една страна за цел защита интересите на бизнеса и обществото в прилагашата ги държава, а от друга създаване на благоприятни условия за развитие на местното производство. В същото време обаче нетарифните мерки оказват и сериозно възпиращо въздействие върху възможността за внос или износ на обхванатите от тях стоки. Това освен чисто икономически последиствия, може да има и социални такива, тъй като на практика потребителите се лишават от възможността за достъп до определени стоки.

В обобщение на разглеждания проблем в настоящата статия могат да се очертаят два основни момента:

- Първо, нетарифните мерки представляват инструмент на държавната политика по отношение защитата на местното производство и потребление на определени стоки посредством въвеждането на ограничения или забрани за техния внос или износ. Митниците като контролен ор-

ган носят голяма отговорност и играят важна роля за защита интересите на обществото в широкия обхват от насоки на приложение на нетарифните мерки;

- Второ, Р България като страна – членка на ЕС е пряко засегната от въведените нетарифни мерки от трети страни по отношение на стоки, изнасяни за тях от територията на Съюза. Държавите с най-голям относителен дял в българския износ попадат и сред държавите, въвели най-много на брой подобни мерки спрямо ЕС. В същото време се наблюдава припокриване и по отношение на групите стоки, обхванати от тези мерки. Тази неблагоприятна ситуация за българския износ оказва негативно влияние върху бизнеса у нас, тъй като достъпа на български стоки до тези пазари е ограничен или директно забранен.

Бележки:

[1] WTO, I-TIP Goods: Integrated analysis and retrieval of notified non-tariff measures <<http://i-tip.wto.org/goods/>>, последно посетен: 23.09.2019 г.

[2] НСИ, Търговия със стоки на България с трети страни през 2019 година (предварителни данни) <https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/FTS_Extrastat_2019-12_CQGXP3F.pdf>, последно посетен: 20.06.2020 г.

[3] НСИ, Търговия със стоки на България с трети страни през 2019 година (предварителни данни) <https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/FTS_Extrastat_2019-12_CQGXP3F.pdf>, последно посетен: 20.06.2020 г.

Референции:

European Commission, 2019. *Trade and Investment Barriers Report (1 January –31 December 2018)*, Brussels: European Commission.

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА НЕТАРИФНИТЕ МЕРКИ ОТ ТРЕТИ СТРАНИ СПРЯМО ИЗНОСА НА СТОКИ ОТ Р БЪЛГАРИЯ

Резюме

Прилаганата външнотърговска политика на Европейския съюз обхваща всички мерки, засягащи вноса и износа на стоки, които са въведени по отношение на трети страни. Подобни мерки има въведени и в страните – партньори на ЕС и те оказват въздействие върху възможността на европейските износители (в т.ч. и на българските) да реализират своите стоки на тези пазари. Представените данни в статията показват негативното въздействие спрямо българския износ на введените спрямо ЕС нетарифни мерки от страна на останалите държави по света.

Ключови думи: митнически контрол, нетарифни мерки, забрани, ограничения

JEL: M49

EFFECT OF NON-TARIFF MEASURES FROM THIRD COUNTRIES TOWARDS THE EXPORT OF GOODS FROM BULGARIA

Momchil Antov*

Abstract

The foreign trade policy of the European Union covers all measures affecting imports and exports of goods that have been introduced in relation to third countries. Similar measures have been introduced in the EU partner countries and they have an impact on the ability of European exporters (including Bulgarian ones) to sell their goods in these markets. The data presented in the article show the negative impact on Bulgarian exports of the non-tariff measures introduced in relation to the EU by other countries around the world.

Key words: customs control, non-tariff measures, bans, restrictions

JEL: M49

* Momchil Antov, PhD in Economics, Assoc. Prof., Department of Control and Analysis of Economic Activities, D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, email: m.antov@uni-svishtov.bg